

Яна Рашева-Мерджанова
Моника Богданова

Яна Рашева-Мерджанова

Моника Богданова

Европейското кариерно образование е една от най-авангардните траектории на международното образователно сътрудничество и е следствие от процесите му на универсализация. В книгата е приложен еволюционният подход за разбиране и обособяване на съдържанието, основните компоненти и съвременни визии за мисията и целите на кариерното образование. В генеалогичен модел са представени типовете механизми за регулация на професии и специалисти, довели до неговото обособяване.

Въз основа на анализ на европейските парадигми за кариерно образование се конструира конкретна перспектива за неговото реализиране в български условия на всички равнища – законодателно, системно, институционално, персонално. Обосновават се специфичните социално-икономически, пазарни и образователни предпоставки за конкретни решения. Структурират се професионалните функции, характеристики на съответните специалисти и се очертава полето на кариерните услуги в България – тяхното състояние и перспективите за развитие.

ISBN 978-954-323-967-2

9 789543 239672

ЕВРОПЕЙСКО КАРИЕРНО ОБРАЗОВАНИЕ И НАЦИОНАЛНАТА ПЕРСПЕКТИВА

Европейско кариерно образование и националната перспектива

концепции, модели, решения

Яна Рашева-Мерджанова

Моника Богданова

**ЕВРОПЕЙСКО КАРИЕРНО ОБРАЗОВАНИЕ
И НАЦИОНАЛНАТА
ПЕРСПЕКТИВА**

концепции, модели, решения

Авангард Прима
София, 2012

**Със специалната благодарност към
Центъра за развитие на човешки ресурси
и Студентската програма за
законодателни проучвания
за информационната подкрепа**

© Яна Рашева-Мерджанова, автор, 2012

© Моника Богданова, автор, 2012

ISBN 978-954-323-967-2

Издателство „Авангард Прима”

София, 2012

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	5
----------------	---

Първа част **ТЕОРЕТИКО-ИСТОРИЧЕСКИ ПРОЧИТ** **НА КАРИЕРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ**

1. Труд – професия – работа – кариера.....	7
1.1. Историческа еволюция като социални и пазарни явления	7
1.2. Съдържание и отношение между съвременните понятия.....	9
2. Технологизиране на кариерата.....	11
2.1. Основни параметри	11
2.2. Класически модели на професионална кариера – кариерно развитие и възраст; кариерно развитие и среда; кариерно развитие и професия	13
2.3. Кариерен риск.....	16
2.4. Кариерата като хармонизация на направления, роли и приоритети	17
2.5. Професионален/кариерен профил на специалиста – разграничение и баланс	18
3. Механизми на регулиране на професии и специалисти – историческа еволюция	23
3.1. Социално-икономически пазарни механизми	23
3.2. Образователни механизми	28
3.3. Консултантски механизми	34
4. Възникване и утвърждаване на европейско кариерно образование.....	36
4.1. Общ генеалогичен модел.....	36
4.2. Съдържание на кариерното образование – умения за управление на кариерата	37
4.3. Институционални модели – общи характеристики	41
Библиография	43

Втора част **ИНСТИТУЦИОНАЛНО-СИСТЕМЕН ПРОЧИТ** **НА КАРИЕРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ**

5. Съвременни национални и международни политики за кариерно образование.....	45
6. Кариерните услуги в България – състояние и тенденции	129
Кариерни центрове	131
Професионален профил на кариерния консултант	133
Връзката с училището.....	140

Младежки обмени и неформално образование	141
Стажантски програми	142
Менторски програми	144
<i>Добри практики</i>	145
“Дни на кариерата”	145
Майсторски бизнес класове	146
Дни на отворените врати	146
Алумни клубове	147
<i>Агенции по подбор и обучение на персонал</i>	147
<i>Дирекции “Бюро по труда”</i>	148
<i>Перспективата – Национален (ресурсен) център за ориентиране</i>	150
7. Българската перспектива – национална мрежа за кариерно образование.....	158
Библиография	164

Трета част
МЕТОДИКО-ПРИЛОЖЕН ПРОЧИТ
НА КАРИЕРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

8. Професионално самоопределение – от себепознание към избори-решения	165
9. Кариерно самоопределение – от решения към себerealизация	172
9.1. Основни групи кариерни умения – параметри за класификация	172
9.2. Базов модел на кариерни умения.....	174
9.3. Интерференция и баланс между кариерните умения. Кариерни поведенчески типажу	175
10. Персонално проектиране в кариерното образование	178
10.1. Базов модел за кариерно информирание	178
10.2. Базов модел за консултиране на кариерни умения – „консултантска матрица“	181
10.3. Базов модел на обучение за кариерни умения – „методическа разработка“	182
10.4. Базов модел на авторазвитие – ученическо портфолио „Индивидуална учебна книга за кариерно планиране“	183
10.4.1. Представяне на книгата	183
Някои необходими методически разяснения:	186
10.4.2. Емпирични верификации	188
11. Институционално проектиране в кариерното образование – „Институционален проект според местната пазарна и образователна инфраструктура“	201
Библиография	203

ПРЕДГОВОР

Европейското кариерно образование е една от най-авангардните траектории на международното образователно сътрудничество и е следствие от процесите му на универсализация. Имайки прагматични цели, то същевременно проблематизира фундамента на съвременното образование и е предизвикателство пред традиционните му форми.

Ето защо **книгата има и монографичен, и учебно-методически характер**. Монографичността се реализира като обосноваване, разгръщане и доказване чрез теоретико-сравнителни и емпирични подходи на авторската ни концепция, че:

първо, независимо, че кариерното образование се обособи през последните няколко години като специфична и „независима“ област между формален и неформален образователни сектори, то е исторически обусловен резултат от еволюцията на предхождащите го системи и образователни парадигми, насочени към социалното и професионално интегриране на личността – професионално образование, професионално ориентиране и консултиране, образователно ориентиране, професионална квалификация и преквалификация, кариерно консултиране...

второ, издигаме хипотезата, че от тяхното взаимодействие зависи конструирането на съвременните модели на кариерно образование в различните страни и те строго се съобразяват със „заварената“ мрежа на услуги в тази област. Исторически изградените механизми на регулиране на професии и на специалисти органично се обогатяват с кариерното образование.

трето, на тази основа се търси типизиране на съществуващото разнообразие от решения в сферата на кариерно образование като моделите се разделят на три основни типа – интегрирани, интегриращи и смесени.

четвърто, от общото ядро на принципи и основни компоненти се извлича валидният за всички условия опит, като националната перспектива за България се конструира на базата на специфичните дадености.

Учебно-методическият характер се изявява чрез паралелното на теоретико-изследователските ядра разработване на практико-приложни активности и съответните им базови методически модели на няколко равнища:

- за информиране за образователни перспективи и за пазара на труда;
- за консултиране на умения за управление на кариерта;
- за обучение в умения за управление на кариерта;
- за авторазвитие на умения за управление на кариерата;
- за институционално проектиране на кариерно образование в местната пазарна и образователна инфраструктура.

Така **книгата е предназначена** за обучители и бъдещи обучители в кариерното образование (и за обучители на обучителите); за консултанти и

бъдещи консултанти в кариерното образование; за ръководители на центрове за кариерно образование; за експерти и специалисти в системата на образованието; за всички, развиващи се кариерно.

Краткото ни **послание извира от корените (ни)**: че всяка национална перспектива, всяка персонална перспектива, е продължение на стеблото на общностната и родова перспектива. Че перспективата е просто другото име на продължаващото минало и настояще. **Отговорността** за перспективата не е просто лична, не е просто обща, тя е разпределена и договорена между всички нас. „Кариерата“ е релационно понятие за съотносителност. Кариерното образование подготвя за съгласуване в света на професиите и в целия ни живот.

На принципа на кариерното съгласуване *първа, параграф 7. от втора и трета части са разработени от проф.д-н Яна Рашева-Мерджанова, а параграфи 5. и 6. от втора част, както и емпиричните верификации 10.4.2. в трета част от доц.д-р Моника Богданова* при споделяне на ключовите послания, при авторска независимост в търсенията и творчеството, при разпределена отговорност за написаното.

Изследването на кариерното образование в международен план е осъществено в рамките на *Законодателно проучване (възложено от Парламентарната комисия по образованието, науката и въпросите на децата, младежта и спорта) със съдействието на сътрудници в Студентската програма за законодателни проучвания към НС на Република България и на Центъра за развитие на човешките ресурси. Специална благодарност дължим на Янита Димитрова, Здравка Христова и на Лъчезар Африканов за осигурените възможности за информация и опит от „извора“.*

В книгата са използвани и материали, предоставени от Еврогайдънс България (Euroguidance).¹

Ето че „катастрофите“ не са неизбежни.

От авторския екип

---

¹ www.euroguidance.hrdc.bg